

Alusta alkaen 4.

18.10.2007 klo 19.00 Savonlinnan Tuomiokirkossa, kirkkoherra Sammeli Juntunen

Jumalan siunaus ihmisille

Ja Jumala loi ihmisen kuvakseen, Jumalan kuvaksi hän hänet loi, mieheksi ja naiseksi hän loi heidät. Jumala siunasi heidät ja sanoi heille: ”Olkaa hedelmälliset, lisääntykää ja täyttäkää maa ja ottakaa se valtaanne. Vallitkaa meren kaloja, taivaan lintuja ja kaikkea, mikä maan päällä elää ja liikkuu.”

Jumalan tahtoo, että ihminen hallitsee maailmaa ja eläimiä.

Tämä on maailman aatehistorian kannalta tärkeä ajatus. Monissa luonnonuskonnoissa jotkin eläimet, vuoret, puut tai lähteet ovat jumaluuksia. Ihmisen tulee pelätä ja kunnioittaa niitä.

Raamatun Jumala ei kannata tällaista ajattelua. Hän asettaa ihmisen luonnon ja eläinten yläpuolelle, niiden hallitsijaksi.

Tämä on vaikuttanut siihen, että tiede on alun perin länsimaista. Juutalaisuus ja kristinusko (ja islam) ovat aiheuttaneet sen, että luontoa ei ole jumaloitu. Sitä on voinut tutkia pelkäämättä sitä, että tutkimisella loukattaisiin joitain jumaluuksia.

Samaan asiaan on vaikuttanut usko Jumalaan kaiken Luojana muutenkin. Länsimaisen tieteen eräänä alkuna on se, että Luojalla on täysin vapaa tahto. Hän on suvereeni luomistyössään.

Tämä ajatus yleistyi Länsi-Euroopan teologiassa ja filosofiassa 1300 –luvulla. Syntyi uusi, moderni filosofinen näkemys modaliteeteista eli mahdollisesta ja välttämättömästä. Se taas johti luonnontieteen kokeellisen metodin syntyyn. Piti kokeellisesti (eli induktiolla) havainnoida, mitä Luoja on luonnon suureen kirjaan kirjoittanut, sillä enää ei uskottu siihen, että sen saisi pelkällä deduktiolla selville.

Tämän vuoksi ihminen on hyvin konkreettisesti saanut kaikki eläimet ja suuren osan koko luontoa hallintaansa.

Ei siis voi sanoa, että usko Jumalaan kaiken Luojana olisi vain haitannut luonnontieteitä. Kuten se tosiaan, ikävä kyllä myös on tehnyt (esim. teki Galileo Galilein aikana).

Tästä, tosi vaikeasta aiheesta voi lukea esim.

Simo Knuuttila, Järjen ja tunteen kerrostumat. STKSJ 215, 1998

tai hieman helpompi mutta laajemmalla pensselillä maalaava

Päiviö Latvus, Ymmärryksen siivet. Miksi tiede on länsimaista? Omega 2000. (Arvosteluni tästä Teologisessa Aikakauskirjassa

<http://www.latus.com/JUNTUNEN.pdf>

Jumalan myötätunto eläimiä kohtaan

Mutta teksti jatkuu meille aika oudolla tavalla:

Jumala sanoi vielä: ”Minä annan teille kaikki siementä tekevät kasvit, joita maan päällä on, ja kaikki puut, joissa on siementä tekevät hedelmät. Olkoot ne teidän ravintonanne. Ja villieläimille ja taivaan linnuille ja kaikelle, mikä maan päällä elää ja liikkuu, minä annan ravinnoksi vihreät kasvit.” Ja niin tapahtui. (1 Moos 1:29-30)

Raamatun mukaan ihminen ja eläimet ovat alun perin olleet kasvissyöjiä. Ihmisen ruokana olivat siemenet ja hedelmät, eläinten ja lintujen ruokana olivat vihreät kasvit. Raamatun mukaan vasta vedenpaisumuksen jälkeen Jumala antaa eläimet ihmisen ruuaksi:

Kaikki villieläimet ja taivaan linnut, kaikki maan päällä liikkuvat eläimet ja meren kalat pelkäävät ja säikkyvät teitä; ne on annettu teidän valtaanne. Teidän ravintonanne olkoot kaikki olennot, jotka elävät ja liikkuvat. Ne kaikki minä annan nyt teille, niin kuin annoin teille vihreät kasvit. (1 Moos 9:2-3)

Minä luulen, että tämä ei pidä biologisesti paikkaansa. Eiköhän ihminen ole syönyt eläimiä aina. Ja eiköhän tiikeri ole aina syönyt toisia eläimiä eikä vihreitä kasveja.

Tämä kohta kertoo kuitenkin siitä, kuinka Jumala arvostaa eläimiä ja niiden elämää. Niitä ei saa tappaa tai kiusata turhan päiten. Ei vaikka Jumala on toisaalta antanut kaikki eläimet ihmisen valtaan. Ne saa alistaa, niitä saa tappaa ja syödä.

Mutta kaikkein perimmäisin Jumalan tahto, sellaisena kuin se olisi ilman syntiä, olisi Raamatun mukaan se, että ihmiset eivät tappaisi eläimiä ruuakseen, vaan söisivät hedelmiä ja siemeniä.

Tätä ei nyt pidä ymmärtää konkreettisesti, niin, että eläimen tappaminen ja sen lihan syöminen olisi synti. Söihän Jumalan Poika Jeesuskin hyvällä halulla lammasta. Joka oli alistettu kotieläimeksi ja tapettu ihmisen ruuaksi.

Kuten sanoin, tämä kohta kertoo siitä, että Jumala välittää eläimistä. Se näkyy muuallakin Raamatussa. Profeetta Joonalle Jumala sanoo esim. näin:

Enkö minä säälisi Niniveä, tuota suurta kaupunkia! Siellä on enemmän kuin satakaksikymmentätuhatta ihmistä, jotka eivät pysty edes tekemään eroa oikean ja vasemman käden välillä, ja lisäksi paljon eläimiä. (Joon 4:11)

Jobin kirjasta kuvastuu Jumalan tunneilmasto villieläimiä kohtaan:

Sinäkö metsästä leijonalle saaliin, sinäkö ruokit sen pennut,
kun ne kyyristelevät luolassaan tai odottavat tiheikössä?
Sinäkö tuot ruoan korpille, kun sen poikaset huutavat apua Jumalalta ja hyppivät
nälkäisinä sinne tänne?

Tiedätkö sinä, milloin vuorikauris vasoo,
hoivaatko sinä synnyttävää peuraa? Tiedätkö sinä niiden oikean hetken,
lasketko sinä, milloin kuukausien määrä täyttyy?
Ne kyyristyvät maahan, synnyttävät poikasensa,

ja kohta niiden tuskat ovat ohi.
 Vasat kasvavat ja varttuvat, lähtevät omille teilleen eivätkä palaa.

Kuka lähetti villiaasin vapaana juoksemaan, kuka sen pelasti juhdan ikeeltä?
 Minä annoin sille asuttavaksi aron, olinpaikaksi suolaisen aavikon.
 Se halveksii kaupungin hälinää, ei se tottele ajajan huutoja.
 8 Vuorille se tähyää, siellä ovat sen laitumet! Sieltä se etsii kaikkea vihreää.
 (Job 38:39-39:8)

Tämä Jumalan myötätunto eläimiä kohtaan on kolikon toinen puoli, kun ajattelemme sitä, miten hän on antanut maailman ja sen eläimet ihmisen vallan alle. Sitä me länsimaiset ihmiset emme ole juuri ottaneet huomioon. Luontoa palvovat pakanakansat osaavat kunnioittaa eläimiä ja maapalloa paljon paremmin kuin me. Mutta tästä me joudumme vielä vastuuseen.

Ja Jumala katsoi kaikkea, mitä hän tehnyt oli, ja katso, se oli *sangen hyvää*. Tuli ilta ja tuli aamu, näin meni kuudes päivä. (1 Moos 1:31)

Tässä kohden on käytettävä vanhaa, v. 33 suomennosta. Uusi käänös jättää oudolla tavalla pois sanan ”sangen” pois siitä kohdasta, jossa Jumala katsoo kaikkea ja se oli hyvää. Aiemmin luomisen yksityiskohdista on sanottu, että ”se oli hyvä” (hepr. *tov*), mutta nyt kokonaisuudesta sanotaan ”hyvin hyvä” (*tov meod*). Sellainen maailma olisi, jos ihmisen syntiä ei olisi.

Luomisen seitsemäs päivä on lepopäivä

Näin tulivat valmiiksi taivas ja maa ja kaikki mitä niissä on.
 Jumala oli saanut työnsä päätökseen, ja seitsemäntenä päivänä hän lepäsi kaikesta työstään. Ja Jumala siunasi seitsemännen päivän ja pyhitti sen, koska hän sinä päivänä lepäsi kaikesta luomistyöstään. (1 Moos 2:1-3)

Lepopäivä on todella massiivisesti perusteltu. Jumala itsekin lepäsi tehtyään kuusi päivää työtä. Joka seitsemännen päivän erottaminen ja siunaaminen erityiseksi lepopäiväksi on maailman rakenteissa. Se ei ole vain yksityisen ihmisen tai yhteiskunnan päätös.

Yhteiskunnan on kuitenkin hoidettava jotkin työt myös viikon lepopäivänä. Ei se ole syntiä. Mutta joka seitsemännen päivän pyhittäminen normaalitapauksissa lepopäiväksi on yksilön ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta välttämätön. Nyt pappina ollessani huomaan sen itsekin. Se haittaa elämää, että lepopäivää ei ole samana päivänä kuin muilla.

Jo heti kolmas kymmenestä käskystä kääntää pyhittämään lepopäivän. Eli erottamaan sen muista päivistä levon päiväksi. Tätä Jumala kääntää heti itseään koskevien 1. ja 2. käskyn jälkeen. Älä pidä muita Jumalia. Älä turhaan lausu Herran sinun Jumalasi nimeä. Muista levätä yksi päivä viikossa!

Kuusi päivää tee työtäsi, mutta lepää seitsemäs päivä, että härkäsi ja aasisi saisivat hengähtää ja orjattaresi poika ynnä muukalainen saisivat virkistyä (2 Moos 23:12).

Sillä kuutena päivänä Herra teki taivaan ja maan ja meren ja kaikki, mitä niissä on, mutta seitsemäntenä hän lepäsi; sentähden Herra siunasi lepopäivän ja pyhitti sen (2 Moos 20:11).

Usein väitetään, että luterilaisuus on ”luterilaista työmoraalia”. Höpö, höpö. Lutherinkin katekismuksessa lepopäivä on työtä paljon tärkeämpi.

Lepopäivän salattu merkitys on se, että omilla töillään ei voi ansaita hyväksyntää Jumalan edessä. Mutta levolla voi. Usko on lepoa Jumalan Pojan meille ansaitseman pelastuksen varassa. Ihminen ei osaa luonnostaan luottaa tähän, vaan yrittää ahkeruudellaan ansaita elämänsä tarkoituksen. Tai turruttaa sisimpänsä ainaisella kiireellä ja raatamisella. Siksi Heprealaiskirjeessä sanotaan näin:

”Olkaaamme siis varuillamme. Jumalan lupaus, että pääsemme hänen lepoonsa, on vielä täyttymättä eikä yksikään meistä saa jäädä taipaleelle. Mehän olimme kuulleet hyvän sanoman aivan niin kuin nuo entisajan ihmiset. Heille ei kuitenkaan ollut mitään hyötyä sanasta, jonka he kuulivat, koska he eivät sitä uskoneet eikä se sulautunut heihin. Sen sijaan me, jotka uskoimme, pääsemme perille luvattuun levon maahan. ... Pyrkikäämme siis kaikkiin voimin tuohon lepoon, ettei yksikään lankeaisi seuraamaan noiden niskoittelijoiden esimerkkiä ja sen vuoksi jäisi taipaleelle.” (Hepr 4:1-3, 11; v. 1992 käännöstä korjattu; ”lepopaikka” tilalla ”lepo”)

Jos tekee työtä koko ajan ja sunnuntait sitten korjaa taloaan, ei ehdi koskaan olla ihminen. Vajoaa sen alapuolelle, että voisi olla Jumalan kuva. Mutta jos on aloillaan yhden lepoa varten pyhitetyn päivän viikossa, niin silloin elämän ja ihmisenä olemisen syvemmat kysymykset ja näköalat alkavat tulla esiin.

Lepopäivän syvempi, vertauskuvallinen merkitys on siinä, että ei kaikki olekaan yhtä ja samaa. Olemisessa on läsnä myös pyhyysulottuvuus, ja se on tässä saman ihmisen elämässä kuin arkikin.

Uskoisin, että tämän vuoksi sunnuntai ja sen kirkonkellot tuntuvat joskus meistä ihmisistä tavattoman uuvuttavilta ja masentavilta. Ehkä paras esimerkki tästä on Tuomari Nurmion kappale ”Sunnuntaina”. Se kertoo ihmisistä, jotka ovat sulkeneet pyhyysulottuvuuden pois elämästään. Sunnuntai on silloin iloton päivä vailla elämää. Sen lepo ja verkkaisuus muistuttavat ihmiselämän iäisyysulottuvuudesta. Siitä, että Jumalan yhteydessä on lepo ja sen hän antaa myös meille, jotka joudumme raatamaan viikon töissä.

Mutta jos lepopäivässä näkee pyhyiden, sen säteilee koko viikkoon.

1 Mooseksen kirjan jäsenyyksestä

1. Mooseksenkirja on jäsenetty siten, että siinä on 11 ns. *toledot* –formelia. ”Toledot” tarkoittaa syntykertomusta.

Ensimmäinen näistä on

Tämä on kertomus (toledot) siitä, kuinka taivas ja maa saivat alkunsa silloin kun ne luotiin (1 Moos 2:4).

Muita vastaavia ovat

Tämä on luettelo (toledot) Aadamin jälkeläisistä (1 Moos 5:2).

Tämä on kertomus (toledot) Noaasta ja hänen suvustaan (1 Moos 6:9).

Tämä on luettelo (toledot) Nooan poikien, Seemin, Haamin ja Jaafetin jälkeläisistä (1 Moos 10:1).

Tämä on luettelo (toledot) Terahin jälkeläisistä (1 Moos 11:27). ... jne.

En oikein keksi, mitä rakentavaa tulkintaa tästä saisi kehitettyä. Ei ehkä mitään. On kuitenkin mielenkiintoista havaita, että tekstissä on suunniteltu jäsenitys, joka on aika erilainen kuin siihen paljon myöhemmin laitettu lukujen jako.

Oikeastaan meidän tuntemamme lukujako sotkee joissain kohden, kuten juuri tässä. Itse asiassa jakeiden 2:3 ja 2:4 välissä olisi luonteva lukujen jako. (Tosin perinteisesti historiallis-kriittinen eksegetiikka on tehnyt jaon niin, että jae 2:4 alkupuoli kuuluisi vielä ensimmäiseen jaksoon ja loppupuoli toiseen jaksoon. Tätä tulkintaa seurailee v. 1992 käännös. Vuoden 1933 käännös taas tulkitsee niin, että 1 Moos 2:4 on toisen osan otsikko. Minusta 1933 tulkinta on parempi. Onhan kaikissa muissakin *toledot* -formeleissa niin, että ne ovat ikään kuin otsikoita sille, mikä tulee sen jälkeen. Näin asian näkee myös Åbo Akademin Vanhan testamentin professori Antti Laato.

Uusi luomiskertomus

Jakeesta 2:4 alkaa uusi luomiskertomus:

Tämä on kertomus (toledot) siitä, kuinka taivas ja maa saivat alkunsa silloin kun ne luotiin.

Siihen aikaan, kun Herra Jumala teki maan ja taivaan, ei maan päällä ollut vielä yhtään pensasta eikä edes ruoho ollut noussut esiin, sillä Herra Jumala ei ollut antanut sateen kastella maata eikä ihmistä vielä ollut maata viljelemässä. Mutta maasta kumpusi vettä, ja se kasteli maan pinnan.

Ja Herra Jumala muovasi maan tomusta ihmisen ja puhalsi hänen sieraimiinsa elämän henkäyksen. Näin ihmisestä tuli elävä olento [nefes hajja = elävä sielu, elävä olento].

Herra Jumala istutti puutarhan itään, Eedeniin, ja sinne hän asetti ihmisen, jonka oli tehnyt. Herra Jumala kasvatti maasta esiin kaikenlaisia puita, jotka olivat kauniita katsella ja joiden hedelmät olivat hyviä syödä, ja paratiisin keskelle hän kasvatti elämän puun sekä hyvän- ja pahantiedon puun. ...

Herra Jumala asetti ihmisen Eedenin puutarhaan viljelemään ja varjelemaan sitä (1 Moos 2:4-9, 15).

Heti huomataan, että tässä kertomuksessa asiat on kuvattu eri järjestyksessä kuin ensimmäisessä luomiskertomuksessa. Tässä oletetaan, että maa on jo luotu, sitten luodaan ensin ihminen, sitten kasvit ja vasta sitten eläimet (2:19). Jo tämän pitäisi kertoa vilpittömälle lukijalle, että Raamatusta ei pidä etsiä luonnontieteellisesti tarkkaa totuutta.

Mitä sitten? Minusta ainakin seuraavaa:

- a) Ihminen on tehty ”maan tomusta”. Tähän liittyy hepreankielinen sanaleikki: *adam* = ihminen, *adamah* = maa. Me olemme samaa materiaa, samaa ”maata” kuin eläimetkin (ks. 2:19). Ts. me olemme myös biologisia olentoja. Mekin olemme eläimiä.
- b) Jumala on puhaltanut ihmisen sieraimiin elämän henkäyksen. Se on tehnyt ihmisestä elävän sielun. (Tämä on toinen tapa sanoa se sama asia, että Jumala loi ihmisen omaksi kuvaksensa). Minun käsittääkseni tässä on perusta ihmisen henkisyydelle, kauneuden etsinnälle, uskonnoille. Ja vielä lisäksi: Jumalan Pyhä Henki ei ole ihmisen persoonalle vieras tai kahle tai riivaustila. Vaan hän, joka on saanut aikaan kaiken ihmisen henkisyuden.

- c) Jumala loi alussa tavallisen ihmisen. Monissa luomismyyteissä ensimmäinen ihminen on tarunomainen kuningas. Mutta Adam on tavallinen ihminen, joka on asetettu ”viljelemään ja varjelemaan” (1 Moos 2:15). Sinäkin olet Adam tai Eeva.
- d) Työ on ihmisen alkuperäiseen luomiseen kuuluva asia. Jos me eläisimme paratiisissa, me silti tekisimme työtä. Se on viljelemistä ja varjelemista. Luojan maailma ei ole vailla ihmistä valmis ja ihmisen tehtävä on siksi Luojan palvelijana tehdä siinä työtä. (Tämä on ehkä vähän toinen ajatus, kuin mitä meidän suomalaisten luontaisessa uskonnessa ajatellaan. Meille koskematon luonto on se, mikä on kaikkein jumalallisinta. Vanha testamentti arvostaa kulttuuria enemmän. Jumalan paratiisi on ihana puutarha, joka kaipaa ihmistä ja hänen huolehtivaista kädenjälkeään.

Tähän väliin jäi outo pätkä

Eedenistä sai alkunsa joki, joka kasteli puutarhan ja joka sieltä lähtiessään jakautui neljäksi haaraksi. Ensimmäisen nimi on Pison. Se kiertää koko Havilan maan, missä on kultaa, ja sen maan kulta on hyvää. Siellä on myös suitsutuspihkaa ja onykskiveä. Toisen joen nimi on Gihon. Se kiertää koko Nubian maan. Kolmannen joen nimi on Tigris, ja se virtaa Assurin editse. Ja neljäs joki on Eufrat (1 Moos 2:10-14).

Ilmeisesti tarkoitus on painottaa Eedenin paratiisin ihanuutta. Lähi-idässä jokien vesi on kaiken ihanuuden perusta. Eedenissä sitä oli niin runsaasti, että sen joesta riitti kaikkiin jokiin, suomaan hyvyttä, jota kuvastavat kulta, suitsutuspihka ja jalokivi.

Hyvän – ja pahantiedon puu

Herra Jumala asetti ihmisen Eedenin puutarhaan viljelemään ja varjelemaan sitä. Herra Jumala sanoi ihmiselle: "Saat vapaasti syödä puutarhan kaikista puista. Vain siitä puusta, joka antaa tiedon hyvästä ja pahasta, älä syö, sillä sinä päivänä, jona siitä syöt, olet kuoleman oma." (1 Moos 2:15-17)

Ihmisellä oli paratiisissa tosi hyvät oltavat. Mielekästä työtä, hyvää syötävää, vettä, rehevyyttä, kauneutta.

Miksi Jumala sitten asetti tuon yhden koetuksen? Miksi hän laittoi paratiisiin sen yhden puun, josta ihminen ei saanut syödä?

Minä en sitä tiedä. Mutta aika hyvä selitys on Martti Lutherilla, joka sanoo, että hyvän ja pahantiedon puu oli se, joka mahdollisti Jumalaan uskomisen. Jo Adamin Jumala –suhde perustui uskolle. Hän uskoi Jumalan sanoihin. Ensinnä Jumala puhui lahjan: ”Saat vapaasti syödä puutarhan kaikista puista.” Sitten hän puhui käskyn: ”Vain siitä puusta, joka antaa tiedon hyvästä ja pahasta, älä syö.” Adam ei ymmärtänyt, miksi juuri siitä puusta ei saanut syödä. Mutta hän uskoi, kunnioitti, totteli ja luotti vapaaehtoisesti, että Jumala on oikeassa.

Vain näin Jumalan ja ihmisen suhde saattoi olla vapaaehtoinen ja persoonallinen.

Ehkä näin oli pakko olla, että Jumalan yhteydestä pois lankeaminen oli ihmiselle mahdollista, jos Jumala halusi persoonallisen rakkauden suhteen. Muuten ihminen ei olisi ollut persoona Jumalan edessä ja rakastanut Jumalaa vapaaehtoisesti.

Tanskalainen filosofi Sören Kierkegaard pohti 1800 -luvulla muistaakseni tässä yhteydessä sitä, miten rikas aatelismies voi olla aidosti rakastavassa suhteessa köyhään tyttöön, jonka hän on nostanut ylös taudista, nälästä, rääsyistä ja kurjuudesta ja ottanut morsiamekseen.

Vain siten, että tytölle on mahdollista torjua hänen rakkautensa. Jos sitä mahdollisuutta ei ole, ei tyttö ehkä rakasta aatelismiestä itseään, vaan hänen rahojaan.

Toinen ehto on se, että rikkaan aatelismiehen on itsensä tultava morsiamensa tasolle, köyhyyteen, tautiin, nälkään, kurjuuteen ja rääsyihin. Ja ihan oikeasti, ei vain leikisti. Vasta silloin on mahdollista, että tyttö rakastaa vapaasti häntä itseään eikä hänen nimeään tai rahojaan tai vaikutusvaltaansa.

Sama tilanne oli 1000 kertaisesti Jumalan ja ihmisen välillä. Luotu voi rakastaa luojaansa aidosti vain silloin, jos myös Luojan kieltäminen on mahdollista.

Ja siksi paratiisissa oli yksi käsky. Yksi käsky, jota tottelemalla Adam saattoi toteuttaa uskoaan ja rakkauttaan pitämällä se siitakin huolimatta, että saattoi sen rikkoa.

Ja siksi Luoja myös tuli ihmiseksi, Aadamin tasolle. Hän tuli niihin rääsyihin, joihin ihmissuku vajosi syntiinlankeemuksessa.

Nyt Jumalan ja ihmisen, Luojan ja luodun, välillä on mahdollista toteutua aito rakkaus. Siitä huolimatta, että ihminen on täysin riippuvainen Luojastaan. Sitä huolimatta, että kurja tyttö on täysin riippuvainen rikkaasta aatelismiehestä. Ja hän on torjunut hänet. Mutta hän voi palata, kun havaitsee, että aatelismies tosiaan rakastaa häntä, kun on tullut hänen tasolleen.

Tästä syystä on tullut kuuluisaksi Rooman seurakunnan muinainen ehtoollisliturgia on tullut kuuluisaksi. Siinä on seuraavat sanat:

O, felix culpa Adae, quae talem et tantum nos meruisti habere Redemptorem!

Oi, sinä Aadamin autuas lankeemus, joka ansaitsit meille sellaisen, niin suuren Vapahtajan!

Tämä paras selitys, minkä minä tiedän, sille, että Jumala oli laittanut paratiisiin myös hyvän - ja pahantiedon puun, josta hän kielsi ihmistä syömästä.